

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félsoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

Parallel főgymnasium a debreczeni kollegiumban.

Köztudomásu dolog, hogy a debreczeni főiskolánk kebelében levő főgymnasium évek óta erejét meghaladó küzdelmet kénytelen folytatni — hogy úgy mondjuk — saját fejlődése ellen; arra van kárhoztatva, hogy minden áron megakadályozni igyekezzék rohamos megnövekedését egyedül azért, mert kereteit a természetes és nagyszerű fejlődésnek, a látogatottság folyton fokozódó emelkedésének megfelelőleg kibővíteni nem képes. Az iskola felé tolongó tanulók óriási tömege már-már agyonnyomással, a nagy vérbőség guttaütéssel fenyegeti az Alma Matert.

Az országos törvény, de másrészt a tanítás érdeke is a felvétel korlátainak összeszorítását, a legkényyszerítőbb szükség azok tágitását követeli, az intézet szorongatott vezetősége pedig kétségbeesetten kiabál segítség után, — de mind hiába. A főiskola anyagi ereje, ezerféle szükségei nem engedik meg a további terjeszkedést, mert a belső, az intensiv fejlesztés is elég sok gondot ad. Az egyházkerület csak ez év tavaszán igyekezett a létező intézmények fejlődésének egyik legnagyobb akadályát elhárítani a tanári fizetések korszerű rendezése által; de ez a rendezés is csak a következő években lesz teljesen végrehajtható.

A város, mint mindenkor, ugy e bajában is igyekezett segítségére jöni több százados féltett főiskolájának, de nem volt mire támasztania a megajánlott segítő kezet s eredmény nélkül kellett visszavonulnia.

A baj tehát orvoslás nélkül maradt, sőt rohamosan megnövekedett s növekedik folyvást. Arról van már most szó, hogy nemcsak egyházkerületünk s a távolabbi vidékek református

vallásu ifjúsága, melyet legnagyobb részben hagyományos hűség, felekezet- és iskolafentartó családi tradíciók hajszolnak ez ősi kollegium felé — s mondhatjuk, feljogosítanak is annak szellemi jótéteményeire, — maradnak ki tömegesen ez iskola növendékei közül; hanem ki maradnak Debreczen város ref. vallásu ifjai, (nem is említve a más vallásuakat) közöttük oly családok gyermekei is, a melyeknek neveit e főiskola javára szolgáló alapítványok örökölték meg és tartják fenn hálás kegyeletünk tárgyai gyanánt. Ezeket a jelenségeket tehát semmiféle kényszer hatása alatt sem lehet tovább tétlenül nézni. Itt még a lehetetlenségnél is erősebb a kérélnyelhetlen szükség, tehát mindenestre meg kell találni a kisegítő orvosszereket.

Ezt az álláspontot foglalta el egyházkerületi közgyűlésünk is, midőn nem elégedvén meg a nehézségek konstatálásával, utasította a tanügyi bizottságot, hogy gondolkozzék a lehető orvoslási módokról s tegyen jelentést a tavaszi közgyűlésnek.

A kérdés oly nagyfontosságú, hogy megérdemli úgy egyházi és tanügyi köreinknek, mint Debreczen város közönségének is éber figyelmét és jóakaratu közreműködését. A célravezethető módozatok megbeszélésére akarunk tért nyitni e helyen is, midőn e kérdéssel foglalkozunk és midőn a megoldásnak egy lehetséges módjára a figyelmet itt is felhívjuk.

A főgymnasium négy alsó osztálya mellett most is fennálló parallel osztályoknak újabb — tehát 3-ik — parallel osztályokkal való megszorítása a mostani keretek között előtűnik sem kívánatos, de nem is lehetséges — államsegély nélkül. Már pedig mi is abban a véleményben vagyunk, hogy a debreczeni főiskola részére az államsegélyt csak a végső szükség esetében kell igénybe venni, mert a

lehetőségig kívánatos, hogy legyenek egyes főbb pontokon tisztán autonomikus intézeteink is.

A gondolatunk tehát az volna, hogy fenntartva a debreczeni főiskolát összes intézeteivel s így főgymnasiumával együtt a mai autonomikus érintetlen minőségben, *létesítsünk ez intézet mellett s ezzel szerves kapcsolatban, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főhatóságának alárendelve egy másik ev. ref. gymnasiumot s ennek részére az államsegélyt vegyük igénybe.*

A létesítés módozatainak közelebbi meghatározása a kivitel kérdéséhez tartozik. Egyelőre csak arra terjeszkedünk ki, hogy az országos törvény alapján igénybe veendő államsegély alapjául átadnók négy alsó parallel osztályunkat vagy, a mi egyre megy, állítanánk az állam segítségével egyelőre négy osztályu államsegélyes gymnasiumot s a szükséghez képest parallel osztályokat létesítenénk úgy az autonom anyaintézet, mint annak kiágazását képező új államsegélyes gymnasium mellett, de megtartva mindenütt a felvételnél a törvényszerű maximalis (60) létszám korlátait. Ekként két-két parallel osztályban befogadható lenne a mostaninál kedvezőbb viszonyok között 240 tanuló minden osztályban, holott jelenleg a törvényszerűen magasabb létszám mellett is csak 140—150 fogadható be, sokkal nehezebb és tökéletlenebb gondoskodás esélyeinek kitéve.

Egyelőre és pedig a dolog sürgősségét figyelembe véve, már a következő 1898/9. tanévben elég volna a két alsó osztályt, a következő két év alatt pedig a harmadikat és negyediket felállítani. A többi azután következne.

Az állam fedezné a költségek felét s pl. a négy osztályu gymnasiumhoz szükséges 5 tanszék közül felállítana 2-öt vagy hármat, a többi kettőt vagy hármat felállítaná a főiskola illetőleg az egyházkerület és Debreczen városa együttesen, a mely utóbbinak a legeminensebb érdeke egy ily intézet létesítésével könnyedén esni tul a kérdés nehézségein. A főiskola* tanszékekhez való járulási költsége jóformán kitelnék a tandij-szaporulatból; a város pedig a mellett, hogy a debreczeni illetőségű tanulók elhelyezésére ekként kedvező alkalmat biztosíthatna, még az által is, hogy a felvételre nézve elsőbbséget köthetne ki az ilyenek számára, egyuttal megszerezhetné azt a jogot, hogy ezen új intézetnek általa és a kerület által fenntartott tanszékeinek betöltésénél épen úgy gyakoroljon fele szavazattal befolyást az egyházkerület mellett, mint jelenleg az anyaintézet tanárainak választásánál a debreczeni ev. ref. egyház gyakorol.

* Illetőleg az egyházkerület.

Az új intézet részére szolgáltatná az anyaiskola, legalább egyelőre, a szükséghez képest a melléktanárokat s a vezetést, minthogy megfelelő teherleszállítás mellett ez intézet az anyaintézetel lehetne egy igazgató vezetése alatt, sőt ez sok tekintetben kívánatos is volna.

Az állam viszont adna segélyt egy megfelelő új épület emelésére, a mely kiválólag tantermek és egyéb tanhelyiségek számára szolgálna s azon nagy bajokon is segíteni volna hivatva, melyek az anyaintézetnél helyiségek tekintetében fenforognak.

A kollegium adna telket; erre szolgálhatna pl. a hátulso udvar területe, okszerű építkezés mellett.

Ezek azok a gondolatok, melyeket felvetni óhajtottunk s melyeknek kiegészítése s megvalósítása szerintünk a kérdés legmegnyugtatóbb s legtökéletesebb megoldására vezethetne.

A kormányban kétségkivül meglesz a hajlandóság, hogy ily fontos helyen segítséget nyújtson. A város már megmutatta erre való készségét a legközelebbi időben is. Nekünk pedig minden érdekünk azt követeli, hogy a megoldás e módozatához ragaszkodjunk, mert míg ez által főgymnasiumunk túltömöttségén gyökeresen segíthetünk, másrészt — a mi nem kevésbé fontos — biztosítjuk ez uton a debreczeni ősi főiskola országos jelentőségét; megtartjuk e főiskola szellemének jótékony hatása alatt továbbra is ennek egész eddig megszerzett vidékeit és érdekeltségét s a gymnasiumi oktatás ügyét Debreczen városában más jellegű hasonló intézetek létesítése által kezeinkből kicsavartatni jövőre sem engedjük.

B. L.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes- és püspökavatás és beiktatás kérdésében.*

A sárospataki theologiai tanári kar, a tiszáninneni egyházkerület 1896. évi őszi közgyűlésének 32. számú jegyzőkönyvi pontjában azt a megbízatást kapta az egyházkerulettől, hogy

- I. a lelkészválasztásra és beiktatásra,
- II. az esperes avatásra és beiktatásra,

III. a püspökavatásra és beiktatásra vonatkozó szokásokat eljárás módokat a különböző egyházkerületekből szerezze be és azoknak ösmertetése mellett adjon véleményt egy, — hitvallási és kormányzati elveinknek megfelelő, oly eljárásra nézve, mely annak idején a konvent által a zsinati törvényhozás elé terjeszthessék, szabályzat alkotása végett.

A tanári kar ennek a megbízatásnak eleget tett és e végből a különböző egyházkerületekből vett, sokszor

* Közérdekű voltánál fogva egész terjedelmében közöljük.
Szerk.

bizony szük-szavu értesítés alapján, az ott fennálló szokásokat és eljárási módokat a jegyzőkönyvben megnevezett sorrend szerint ösmerteti, mindenik címhez hozzácsatolván egyuttal a kívánt véleményt is, melyet mint általános érdeküt egész terjedelmében közöljük, a mint következik.

I. A) A lelkészavatás. A lelkészavatást általános szokás szerint rendes isteni tisztelet előzi meg, a melyen többnyire a felavatandók egyike predikál. A felavatási szertartás lényegileg így megy végbe: 1. A felavatandók a dunamelléki, dunán- és tiszántúli kerületekben az *úr asztala köré állanak*, nálunk ugyanott ülve maradnak; Erdélyből az erre vonatkozó szokás hiányzik. 2. Következik a *felavató beszéde*, a dunamelléki, dunán- és tiszántúli kerületekben az úrasztala mellől, nálunk, a szószékről; Erdélyből az adat hiányzik. 3. A felavató a két erdélyi és tiszai kerületben a *szokásos három kérdést* intézi a felavatandókhoz, melyeknek tartalma a hivatal önként való elvállalására, isten ígéjének a szent könyv és a hitelvek szerint való hirdetésére és a lelki-ösmeretes hivatalviselésre vonatkozik mind a három helyen. A két dunai kerületből vett értesítések hallgatnak e pontról. 4. A *felesketés* körülményei majdnem mindenik kerületben különbözők. Dunamelléken maga a felavató püspök nevezi meg személyenként, beszédének végén az új pásztorokat és eskütételre hívja fel, a mit ezek, az egyházkerületi főjegyző előolvasása mellett hangos szóval nyomban le is tesznek. Dunántúl a püspök, hivatkozván arra, hogy a felavatandók hivatalos esküjüket már a sz. szolgálatra való ünnepélyes kibocsátás alkalmával letették, térdre borulásra és Isten áldásának apostoli szokás szerint való elfogadására szólítja fel őket. Erdélyben már ismét van esketés, valamint a Tiszántúl és minálunk is, szintén az egyházkerületi főjegyző előolvasása mellett. A legnagyobb eltérés e pontban a tiszáninneri kerület szokásában mutatkozik, hol az eskü letételét a felavatandók életrajzának az egyházmegyei főjegyzők által való felolvasása előzi meg. Ez a szokás tehát társ nélkül áll az országos egyházban. 5. A felavatandók *éneklése*, — általában a papok éneklése — ekként van szokásban: A Dunamelléken nem énekelnek; a Dunántúl, mintegy a kézrátétel bevezetéseül, letérdepelve éneklék a 37. dics. 1. versét a felavatandók; Erdélyben eskü után éneklék a „Jövel szent lélek Ur Istent“ az esperesi és a jegyzői kar; Tiszáninnen ugyanezt éneklék a felavatandók, de az eskü előtt; Tiszántúl már ismét az eskü után énekelnek az esperesek és a felavatandók, de nem a 37., hanem a 41-ik dicséretet. (Oh szentlélek, hívek bölcs tanítója.) A *kézrátétel* és a velejáró *megáldás* mindenütt térdepelve megy végbe, de nem mindenütt egyenlő módon. Dunamelléken a letérdepléskor a kórusban zendül föl a 37. dicséret, mely alatt az avatandók szüntelen térdelnek, a püspök és az esperesek pedig folyton a szentelendők fején tartják kezeiket és az ének elhangzása után a püspök és az esperesek, — mindenik egy-egy bibliai mondással — áldást kérnek a térdeplőkre. Dunántúl egy-egy szentírási hely elmondásával áldja meg őket a püspök, az esperesek pedig az előttük *álló* fején nyugtatják kezeiket; ez a szokás tehát, hogy a kézrátételt álva fogadják a felavatandók, szintén társ nélkül áll az országos egyházban. Erdélyben az esperesi és a jegyzői kar éneklése alatt a felavatandók, folyton térdepelnek, a püspök és esperesek a kezeket a fejeken nyugtatják; azután felállnak és úgy fogadják a „kibocsátás a papi pályára“, a püspök áldásában. Tiszántúl a térdeplőkre a szokásos kézrátétel közben, a

püspök könyörgéssel *kér* áldást; Tiszáninnen ugyanigy, de könyörgés helyett megáldást mond. 7. A *kézfogás*. Ez a tiszántúli és dunamelléki kerületben állandóan szokásban van, úgy hogy a már felavatott lelkészek az előbbi kerületben a püspökkel, az utóbbiban a püspökkel, minden jelen levő esperessel, gondnokkal és kerületi tanácsbíróval kezet fognak, Tiszáninnen néha van, néha nincs kézfogás: ha van, akkor is csak a püspökkel és esperesekkel. 8. A püspök *második beszéde* mond, mely a dunántúli és tiszántúli kerületből kibocsátási, illetőleg intő, buzdító beszédnek van jelezve és ez az utóbbi értelemben áll a tiszáninneri szokásra is. az erdélyi és a tiszántúli kerületben a püspök második beszéde után a lelkészek még egyszer énekelnek és pedig Erdélyben a „Hiszek egy Istenben“ kezdetű éneket, Tiszántúl a 76. dics. négy versét. (Szent vagy örökké stb.) 9. Végre a szertartást mindenütt az avató püspök áldást kérő imádsága és gyülekezeti éneklés rekeszti be.

Vélemény a lelkészavatásról. Egybevetvén már az itt elszámolt adatokat hitvallási és kormányzati elveinkkel, kimondhatjuk, hogy a lelkészavatásra vonatkozó szokásokat és eljárási módokat lényegileg helyesnek tartjuk, mindazonáltal azon észrevétellel, hogy a lelkészavatás nem püspöki előjog, hanem általános lelkészi jog a melyet épen azért bármely esperes, vagy bármely rendes lelkész végrehajthat, de természetesen a lelkészavatásra jogosított egyházi hatóság beleegyezésével. A részletekre nézve pedig véleményünk a következő:

Elsőben is kívánatosnak tartanók, hogy az egymástól eltérő vagy egymásnak ellenmondó részletek közakarattal elenyésztesse, a mi annál inkább remélhető, mivel az eltérésekben vagy nincs lényeg-és így könnyen elhagyhatók, kiegyenlíthetők, vagy ha lényeg van, akkor a szentírás és hitelveink az irányadók és szabályozók. Így mindjárt a tiszáninneri kerület bizvást lemondhatna az életrajzoknak hosszadalmas, a szertartást egészen prózaivá laposító felolvasásától, mivelhogy ez nem lényeges és ugyancsak lemondhatna arról is, hogy püspöke a szószékről beszéljen, mivel, hogy az apostolok magok se igen léptek szószékre a Timotheusok és Barnabások felavatásakor . . . Aztán a két dunai kerület mért ne vehetné fel az esketés előtti kikérdezést, mikor a nélkül a rákövetkező eskünek nincs teljes érdeme és mikor a kikérdezés különben is a régebben szokásos cenzurának a velős helyettesítője!? Vagy a dunántúli kerület miért ne használhatná a felesketést, mikor az egyébként is általános feltétele a hivatalfoglalásnak, hitelveink szerint pedig isten dicsőítés és mint ilyen, egyszerűsége mellett is annyira lényeges szertartási elem, hogy alkalmazását mind liturgiás könyveink, mind kerületeink többsége elengedhetetlennek tartják!? Aztán a Dunamelléken mért ne énekelnének a felavatandók a kórus helyett, mikor az hitelveinkkel egészen megegyeztethető, régóta és mindenütt szokásos és itt egészen hálás liturgiai elem!? A kétszeri külön éneklést azonban, mint Erdélyben és a Tiszántúl szokták, feleslegesnek tartjuk, mivel ez már halmozottá teszi a szertartást a gyülekezet rovására és szinte „ujrázás“ számba megy. Ilyenféle véleményben vagyunk a kézfogásról is, a mely ott, a hol oly apostoliasan symbolikus cselekmény megy végbe, mint kézrátétel, egészen felesleges symbolum és csupa udvariassági színvonalra süllyed. Hátra van még, a kézrátétel alatti térdeplés és megáldás. A térdeplés ó-szövetségi szokás volt, ebben a szertartásban pedig erősen hierarkiai jelentésű: jobb elhagyni és a fej meghajtásával helyettesíteni. A megáldás pedig mind

az irás, (Csel. 6, 6; 13, 3,) mind a Helv. Hitv. (XVIII. R. VIII. §.), mind a régebbi liturgia-íróink szerint imádkozással, könyörgéssel hajtandó végre.

Most már az a kérdés, hogy mi lenne hát a leghelyesebb, hitvallási és kormányzati elveinkkel legjobban megegyeztethető eljárási módja a lelkészavatásnak? Előre bocsátván itt azt, hogy megbízatásunk a kérdés liturgiai oldalára nem terjed ki: a felelet megadásánál mellőzendőnek tartjuk a liturgiai részletességet; e helyett csupán a követendő eljárás főmozzanatait emeljük ki, a tüzetes szabályzat kidolgozását pedig a főt. egyházkerület czélzata szerint a zsinatnak hagyjuk. A megjegyzés után feleletünk, illetőleg véleményünk a következő:

1. A rendes isteni tisztelet végződése után, a lelkészavatást szertartást nyissa meg a gyülekezet alkalmi éneke, pl. a 235. dics. 1-ső verse: „Oh Isten, aki a pásztorokat,” vagy valamely más, de odaillő és együttesen zengendő ének; azért, mert minden szertartásnak közös énekléssel kell megkezdődnie.

2. Minthogy a lelkészavatás kormányzati ügy is, tehát álljon elő a kerület főjegyzője és rövid szavakkal jelentse ki a szertartás czélját, felolvassván a felavatandók neveit, illetékes gyülekezetük megemlékezésével; a felavatandók pedig nevök említésénél egyenként álljanak fel, hogy így mintegy bemutatkozzanak.

3. A püspök vagy esetleg az esperes, vagy bármely erre felkért rendes lelkész, az úrasztala mellől tartson alkalmi beszédet, az úrasztalát körül álló felavatandóhoz, mely részéről a szokásos kérdések feltevésévei, a felavatandók részéről pedig hangos feleletadással végződjenek.

4. Tegyük le a felavatandók a szokásos esküt, az egyházkerületi főjegyző előmondása mellett.

5. Zendítsék rá a felavatók és felavatandók a 37. dics. 1-ső versét, a „Jövel szentlélek Ur Isten”-t, együttesen, mivelhogy a szentlélek ajándékira mind a felavatóknak, mind a felavatandóknak egyaránt szükségök vagyón s ha éneklésükhöz esetleg a gyülekezet is hozzá csatlakozik, annál hathatósabb és lélekemelőbb lesz az, de a kezdés mindenetre a lelkészi karból induljon ki. Éneklés után:

6. Járuljanak a felavatandók a felavatók elé és fejöket meghajtva fogadják a vének kezeinek rájuk vettetését és az addig tartson, míg a felavató könyörgése el nem végződik. Orgonaszóra itt semmi szükség. Ezzel a szertartás elérvén az igazi csúcspontot, innen már általánosba való visszatérésnek kell következni. Ezért mintegy áthidalásképpen:

7. Szóljon a felavató még egyszer a felavatottakhoz, most már különösebben a kerület nevében, de röviden és velősen, itt alkalmazván az u. n. elbocsátást és felhatalmazást; aztán imádkozásra hívja fel az egész gyülekezetet, a melyet az Uri imádság után áldással végezzen.

8. Zenditse rá az egész gyülekezet valamelyik alkalmas éneket s aztán pár vers eléneklése után oszoljon el.

Végül még csak annyit, hogy ha majdnem általános szokás szerint, énekkar is kíván közreműködni: annak véleményünk szerint, két helyen u. m. a szertartást kezdő gyülekezeti ének után és a szertartást végző gyülekezeti ének előtt lehet részt juttatni.

I. B) A lelkésziiktatás. A lelkésziiktatással jelenleg így állnak a kerületek:

a) A Dunamelléken az iktatás nincsen szabályozva,

s ha iktat is valaki valakit, az iktató papot a beköszönő pap szokta leginkább meghívni.

b) A Dunántúl sincs mindenütt lelkésziiktatás; a hol van, többnyire az esperes végzi és többnyire így megy végbe: Éneklés után kiáll az iktató és az új lelkész az úrasztala mellé, hol az előbbi beszédet mond, melynek végén kijelenti, hogy a lelkészválasztást a felsőség helyben hagyta és már most felszólítja az új lelkészt beköszönő beszédének a megtartására. Ott ennyi ma az egész iktatás; régebben azonban szokásban volt a templom kulcsának, a bibliának stb. ünnepélyes átadása.

c) Erdélyben a lelkésziiktatás lényege az, hogy midőn az új pap elfoglalja az állását, ez esperes vagy megbízottja beszéddel ajánlja őt a gyülekezetnek, átadván egyszersmind az új papnak a templom kulcsait, klenodiumait stb., aztán az új pap beköszön.

d) A tiszáninneni kerület 1883. évi őszi közgyűlésén (9. p. XI.) alkotta meg e tárgyban első szabályrendeletét „A lelkész belépése az egyházba” czim alatt, melynek veleje elsöben is az, hogy a megerősített lelkész az esperes vagy megbízottja jelenlétében ünnepélyesen beköszön; azután pedig az, hogy az esperes vagy megbízottja a lelkészlakon, az adminisztrátor lelkész és a presbyterium jelenlétében átadja az új lelkésznek a templom és az egyház ládája kulcsait, a pecsétnyomót stb. s az ezekről szóló leltárt, az átadó adminisztrátor és az átvevő új lelkész aláírván, az egyház ládjába helyezik. Ezt a szabályrendeletet az 1893. évi tavaszi egyházkerületi jegyzőkönyv 95. száma lényegében fentartja, mindazáltal azzal a két módosítással, hogy 1-ször hajlandó, hogy ezentúl egyházalkotmányunknak megfelelőbben ne az esperes vagy megbízottja, hanem az egyházmegye elnöksége, illetőleg megbízottjai jelenjenek meg a beköszönésen; 2-szor: kivételt képeznek e szabály alól az olyan esetek, mikor segédlelkészek köszönnek be rendes lelkészül. Ilyenkor az esperes vagy megbízottja a jelenlétében már beköszönt ifjú lelkészt szeretettel ajánlja a gyülekezet hajlamaiba s s néhány szóval a gyülekezetet megáldja. Ezek azonban az Úrasztala mellől történhetnek és nem a kathedráról, mivel ezek már kívül esnek az istenitisztelet keretén és annak lényegéhez egyáltalán nem tartoznak. Templom kulcs stb. stb. átadása s más ilyen különlegességek egyáltalában nem engedtetnek meg, mivel a beköszönő lelkészek a templomi szolgálatra, a kehely és biblia használatára már különben is megkapták az exmissziót.

e) A tiszántúli kerületben a beiktatást általában véve nem gyakorolják; ott a lelkész csak beköszön s ha azonkívül is van még valami, mint üdvözlés, tisztelgés stb., az már a presbiteriumban vagy egyebütt történik. Újabb időben azonban szörványosan már ott is kezdenek iktatgatni, természetesen beszéddel vagy beszédekkel és a szokott tárgyak átadásával.

Az elmondottak összegezéséből kitűnik, hogy a Dunamelléken és Tiszántúl a lelkésziiktatás sem mint szokás, sem mint intézmény nem áll fenn és inkább csak szörványosan fordul elő; a Dunántúl már mint szokás gyakrabban, de általános nem kötelező. Erdélyből általános és régi szokásnak van jelezve, de úgy látszik, törvényesen nincs rendelve, sem rendezve. Egyedül a tiszáninneni kerület az, a hol intézménynek van téve; de szabályrendeletei mutatják, hogy közigazgatási tekintetből, tehát inkább a jórend, valami új szertartás érdekében.

(Folyt. köv.)

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

(Folyt. és vége.)

A rendkívüli államsegélyről, az esperesi kar javaslata alapján, a következő folyamodók részesülnek 18—18 frt segélyben: pancsovai egyházközség, Söss Zsigmond elmebeteg tanító, Bakcsi Gyula derezeni, Jászter József makkos-jánosi, Kulcsár János bótrágyi, ifj. Lánzi József halábori, Peterdi Pál surányi, Sütő Miklós kajdanói, Szentimrei József izsnyétei, Tariska Lajos balazséri, Zámory Zoltán m.-kászoni lelkészek, Hé Lajos ny. tanító, Kukri Pál újdávidházi tanító, Ács Endre m.-kakucsi lelkész, Csepely Menyhért f.-vásárhelyi, Doma Gyula fugvii, Hager Miklós darvasi, Józsa Gábor pósalakai, Bán Sándor szt.-jobbii, Debreczeni László f.-ábrányi, Egeresi Imre kólyi, Jakab József ér-adonyi, Nagy Sándor poklosteleki, K. Szabó József a.-ábrányi, Kágyi József ér-olaszi lelkészek; Szatmári János m.-petrii, Szebeni József k.-kerekii, Vida Ferencz éradonyi tanítók; Balog Ferencz demecseri, Csatári Zsigmond sényői, Ducs György besztercei, Erdélyi Imre ramocsaházi, Fekesházy Gyula nagy-varsányi, Görömbei István cs.-kenézi, Kovács Zsigmond t.-sassi, Molnár Ferencz orosi, Nagy Kálmán lövöpetrii, Pásztor István kállósemlyéni, Porzsolt Ádám t.-szentmártoni, Porzsolt Károly bezdédi, Szentpéteri István mogyorósi, Takács Gyula rohodi lelkészek; Balog Imre apagyí, Batta István lövöpetrii, Biró János mogyorósi, László Gyula bákai, Papp Bertalan eőri, Székely István gyűrei, Vaitha László nyir-madai tanítók; Deák Mihály t.-keresztúri, Kósa Aladár bekeházi, Szabó József péterfalvai, Balajthy Károly szamos-kóródi, Barkász Albert méhteleki, Gál Péter sárközi, Hajdu Albert udvarii, Szentgyörgyi Zsigmond homoki lelkészek; Kádár János egrii, Molnár Zsigmond kóródi, Oroszlán István szárazberki, Szakál Károly homoki tanítók; Lányi Kálmán hodászi, Szabó Károly fábjánházi, Szabó Menyhért kaploni, Tukacs Albert domahidai, Turóczy Gyula parasznvai, Veres Imre irinyi lelkészek; Bagoly Albert domahidai, Juhász Elek fábjánházi, Kocsár Imre gebei, Német Sándor mérki, Szikszai Albert börvelyi tanítók; Andorkó Sándor darnói, Csépké Péter ricsei, Csiszár István zsarolyáni, Kormány Károly borzovai, Pásztor Károly gacsályi, Pásztor Lajos angyalosi, Pótor Dániel sz.-ujlaki, Szabó Sándor hermánszegi lelkészek; Bernát Károly atyai, Erdélyi Gusztáv kéréslyéni, Varga József jánki tanítók és a bilkei egyház külön 50 frt.

Az egyházkerület által kezelt „csekélvebb fizetésű lelkészek javadalmasására szolgáló alap”-ból, az esperesi kar javaslata szerint a következő lelkészek részesítetnek 13—13 frt segélyben: Bakcsi Gyula derezeni lp., Jászter József makkos-jánosi lp., Kulcsár János bótrágyi lp., ifj. Lánzi József halábori lp., Peterdy Pál bereg-surányi lp., Sütő Miklós kajdanói, Szentimrey József izsnyétei, Tariska Lajos balazséri, Zámory Zoltán m.-kászoni, Ács Endre m.-kakucsi, Csepely Menyhért f.-vásárhelyi, Doma Gyula fugvii, Hager Miklós daróczi, Józsa Gábor pósalaki, Bán Sándor szt.-jobbii, Debreczeni László felső-ábrányi, Egressi Imre kólyi, Jakab József éradonyi, Nagy Sándor poklosteleki, K. Szabó József alsó-ábrányi, Balog Ferencz demecseri, Csatári Zsigmond sényői, Ducs György besztercei, Erdélyi Imre ramocsaházi, Fekesházy Gyula nagy-varsányi, Görömbei István cserepes-kenézi, Kovács Zsigmond t.-sassi, Molnár Ferencz orosi, Nagy Kálmán lövöpetrii, Pásztor István kállósemlyéni, Porzsolt Ádám t.-szentmártoni, Porzsolt Károly bezdédi, Szentpéteri István mogyorósi, Takács Gyula rohodi, Deák Mihály t.-keresztúri, Kósa Aladár tekeházi, Szabó József péter-

falvai, Balajthy Károly szamos-kóródi, Barkász Albert méhteleki, Gál Péter sárközi, Hajdu Albert udvarii, Szentgyörgyi Zsigmond homoki, Lányi Kálmán hodászi, Szabó Károly fábjánházi, Szabó Menyhért kaploni, Tukacs Albert domahidai, Turóczy Gyula parasznvai, Veres Imre irinyi, Andorkó Sándor darnói, Csépké Péter ricsei, Csiszár István zsarolyáni, Kormány Károly borzovai, Pásztor Károly gacsályi, Pótor Dániel szamos-ujlaki, Szabó Sándor hermánszegi.

A közgyűlés 3-ik és 4-ik napján már rohamosan csökkent a tagok száma, bár még sok fontos ügy nyert elintéztést e napokon is, főleg iskolai ügyek.

A békési gymasium államsegély iránt az állammal kötendő szerződési szervezetét bemutatta jóváhagyás végett, mely szerint az állam 60 ezer forintot egyszersmindenkorra s évi 16 frt segélyt nyújtana a gymnasium kiegészítése céljából. Az egyházkerület csak megnyugvással vehette tudomásul az eddig történt lépéseket, a melyek szükségesek arra, hogy e nagy nehézségekkel vívódó intézet életképessé és virágzóvá tétessék s megállhassa helyét a szomszéd intézetekkel szemben, miért is az ügyet ajánlólag terjesztette fel a konventhez.

A debreczeni egyházmege indítványát azon fontos kérdésre nézve, hogy a papi pályára lépő ifjak önfentartása már a gymnasiumban is minden lehető eszköz felhasználásával megkönnyítettessék, előkészítés és jelentéstétel végett kiadta a közgyűlés a debreczeni főiskolai tanári karnak, hogy a főisk. gazdasági tanácsot is közreműködésre kérvén fel, a tanügyi bizottság útján tegyen az összes középiskolákra kiterjedő javaslatot a kivitel módzataira nézve.

A bihar-diószegi egyháztanácsnak az egyházmege által is pártolt kérelmére megengedett, hogy az egyik lelkészi állás beszüntettessék, köteleztetett azonban a lelkész káplán tartására. Ennek folytán az egyház szavazatainak száma is eggyel leszállított.

Egyik nagy fontosságú tárgya volt a közgyűlésnek Joó István középiskolai felügyelő jelentése, a melyben az összes kerületbeli középiskolákról és felsőbb leányiskolákról igen kimerítő és beható képet rajzolt s több rendbeti javaslatokat tett. Ezeket kivonatósan s az egyházkerületi tanügyi bizottságnak azokra vonatkozó javaslataival együtt a felügyelő helyett, a ki tanulmányi czélból külföldön időzik, Karai Sándor főgymn. tanár terjesztette elő. A közgyűlés mindezekről tudomást vévén, a t. bizottság javaslatait elfogadta.

A beregi esperesnek, mint a mármrosszigeti lyceum pártfogósági közgyűlési tagjának napidijára nézve kimondatott, hogy azt az illető (beregii) egyházmege tartozik viselni.

Hosszabb időt vettek igénybe a debreczeni főiskola gazdasági ügyei, melyeket a gazdasági tanács jegyzőkönyvei és a felülvizsgáló küldöttség jelentése alapján legnagyobb részben Elek Lajos jegyző referál. Felszólalásokra itt egvedül a főiskolai számadások ügye, adott alkalmat, illetőleg az a körülmény, hogy a főiskolai számadások 1891. jul 1-től 1895. jun. 30-ig terjedő időre megbízás folytán Elek Lajos főisk. tanár által elkészítettvén, azokért munkadíj fejében a főiskolai gazdasági tanács 4800 frt s a számadást felülvizsgálók részére 800 frtot végérvényesen kiutalt, anélkül, hogy erre nézve akár előzőleg, akár legalább utólagosan az egyházkerület jóváhagyásának kikérését szükségesnek találta volna.

Dr. Raczoni L. szólalt fel e tárgynál s hivta fel a közgyűlés figyelmét arra, hogy ily eljárás mennyire sérti az egyházkerület budget-jogát, mikor a kerület

által megállapított költségvetésben nyert felhatalmazás határain túl a gazdasági tanács ilyen nagy összeg megállapítása és kifizetése iránt végérvényesen intézkedik, ami annyival aggályosabb dolog, mert a főiskolai számadások elkészítéséért az utóbbi néhány év alatt mintegy 10,000 frt fizettetett ki olyan intézeti vagyomból, melynek minden fillérjé a prot. áldozatkészség rakta össze a legnemesebb célra s ennél fogva a szó legigazabb értelmében kegyes alapítvány természetével bír. Helye lenne annak, hogy a főisk. gazdasági tanács ezen intézkedése nem vétetvén tudomásul, vizsgálat és jelentéstétel végett egy küldöttségnek adassék ki. Mint-hogy azonban már bevezetett tényekkel állunk szemben, szóló csak jövőre nézve indítványozza, hogy a gazdasági tanács utasítassék arra, hogy hatáskörében maradva, jövőre nagyobb összegeket, melyekre nézve a költségvetésben felhatalmazás nem foglaltatik, az egyházkerületi közgyűlés előzetes jóváhagyása nélkül ki ne utaljon.

Az indítvány általános helyeslésre talált, de különösen ilyen értelemben szólalt fel György Endre, a ki a felülvizsgáló küldöttségben is érintette a kérdést s az eljárást már azért sem látja indokolhatónak, mert a gazdasági tanácsnak a jelzett összegek kiadása iránt való végleges intézkedése csak néhány nappal a közgyűlés előtt történt s így még a sürgősség esetével sem támogatható s ennél fogva végeredményében oda vezet, hogy ez ügyben való érdemleges intézkedés alkalmá a közgyűléstől elvonatott.

Kiss Albert a kiutalt összeget soknak tartja maga is, megjegyzi azonban, hogy azon összeg nem a költségvetés keretén belől szavaztatott meg s hogy ennek terhe miként fedeztessék a különböző alapok által, arra nézve a gazdasági tanács küldöttséget bizott meg. Egyébként az indítvány ellen nincs észrevétele.

Szathmáry Sándor élesebben szól arról, hogy ilyen nagy összegekbe kerül a főiskola számadási ügyeinek rendezése s utal arra, hogy a főiskolával olyan szoros viszonyban álló férfiak már pusztán kegyeletből is mérsékeltebb igényeket támaszthattak volna a munkadíjra nézve. Végül Balogh Ambrus szól még, a ki méltányolni tudja a számadás készítésével járó nagy és nehéz munkát, a mely helyesebb irányt van hivatva adni a főiskola háztartásának.

Ezek után az indítvány egyértelműleg elfogadtatott.

A gazdasági ügyekre vonatkozó felülvizsgálati javaslatok egyebekben vita nélkül elfogadtattak. Csupán a főiskolai tanárok költözködési költségének kérdése okozott nézeteltéréseket s végre is szavazás által döntött el úgy, hogy ezután e czímen 50 frt általány fog adatni. Ez mindenesetre visszaesés, mert a tényleges költségek megtérítése igazságos és méltányos dolog volna, a mint eddig történhetett. Sajnos, hogy egyesek tulságos követeléseit az egészre nézve ilyen kedvezőtlen intézkedésre szolgáltattak alkalmat.

Az iskolai ügyek közül megemlítjük még a békési helyettes tanárok szavazati jogának kérdését, mire nézve a tanügyi bizottság javaslatára, Osváth Ferenc igazgató határozati javaslatával szemben, a szavazati jog megtagadása mellett döntött a közgyűlés. Méltányoljuk ugyan az igazgató által kifejtett okokat, a melyek a helyi viszonyokból merítettek; de mégis jobb volt talán a törvény álláspontján maradni, hiszen különben is a mostani kedvezőtlen viszonyok az államsegély által rövid idő alatt meg fognak szűnni.

Élénk érdeklődést keltett debreczeni főiskolánk gymnasiumának tulsufaltsága. A tanügyi bizottság nem

látva módot arra, hogy a megkívánt további parallel osztályok (az alsó négy osztály mellett már van, de ez sem elegendő) felállíthatassanak, ezt nem is javasolja, hanem utasítatni kívánja a tanári kart, hogy a törvényes létszámon túl ne vegyenek fel tanulókat.

Ebben azonban nem találtak megnyugvást többen, figyelembe véve azon bajokat, melyek a felvétel korlátozásából származnak, hanem módokat és eszközöket akarnak keresni azok orvoslására. Ennek a törekvésnek adott kifejezést, Széll Ákos, midőn indítványozta, hogy tételessék vissza az ügy az egyházker. tanügyi bizottsághoz azzal az utasítással, hogy behatóan foglalkozzék a kérdéssel s minden lehetőséget számításba véve, a tavaszi közgyűlésre a baj megszüntetése s az igények kielégítése végett tegyen javaslatot.

Széll Kálmán a tanügyi bizottság javaslatának elfogadását kéri, minthogy a parallel osztályok felállítására a lehetőséget nem látja. Ilyen értelemben szólott György Endre, a ki azon okból, mert csak államsegéllyel lehetne segíteni, miután a főiskola anyagi ereje az új terhet meg nem bírná, az államsegélyt pedig a debreczeni főiskolára nézve igénybe venni nem hajlandó, jelenleg további intézkedést lehetőknek és célravezetőnek nem talál. Hasonló álláspontot foglalt el e kérdésben Kiss Albert és Lengyel Imre is, nem látván lehetségesnek a főiskola anyagi viszonyai között a további terjeszkedést a parallel osztályok felállítása által.

Ezzel szemben Dóczy Imre főgymn. igazgató élénken rajzolja azon erkölcsi károkat, a melyek főiskolánra s közvetve felekezettünkre is háramolnak a miatt, mert saját hitfeleink közül való debreczeni tanulókat, kiknek elődei kegyes alapítói voltak a főiskolának, kell igen gyakran visszautasítani, nem számítva azon szintén nem kicsinylendő hátrányokat, hogy helybeli más felekezettű növendékek meg épen teljesen kizáratnak e főiskolából. Ugyanezért ajánlja a Széll Ákos indítványának elfogadását.

Ismételve melegen szól az indítvány mellett Soltész László, aztán Ritoók Zsigmond, a kik kifejtik, hogy a baj előtt meghátrálnunk nem szabad, keresnünk kell az orvoslás módját s azért ajánlják az indítványt, a melynek elfogadása által a kerület semmi kötelességet még magára nem vesz.

Hasonló értelemben szól dr. Bacsoni Lajos is, a ki szerint az indítvány ellenzőit az vezeti, hogy nem látják lehetségesnek a baj orvoslását, mert az iskola újabb terheket nem bír meg, az államsegélytől pedig idegenkednek. De nem lehet szólo szerint állítani, hogy ez által a lehetőség kérdése el volna döntve, úgy hogy arról többé beszélni sem kellene, mert épen a további megfontolás és tanácskozás vezethet a megoldás olyan módzataira, a melyeket most egyelőre talán nem látunk. Például hozza fel, hogy ő sem óhajtja ugyan még ma az államsegélyt, de vajjon nem lehetne-e a főiskola mai autonom érintetlenségének fenntartása mellett, egy a főiskolával kapcsolatos államsegélyes ref. gymnasium létesítése által segíteni a bajon? Mindezek megbeszélésére szükséges az indítvány elfogadása.

Végre is az indítvány szavazati többséggel elfogadtatott s reményünk van, hogy főiskolánk gymnasiumának ez az égető kérdése valamikép megoldásra fog találni.

A közgyűlés örömmel és elismeréssel vett tudomást arról, hogy dr. Helle Károly debreczeni jogakadémiai tanár az egyetemi magántanári képesítést megszerezte s ennek folytán részére a fizetésrendezésből folyó 200 frt fizetésemelés és 100 frt korpótlék folyóvá rétetett.

Dr. Bartha Béla jogakad. tanár kérelme, hogy addig is, míg az egyetemi magántanári képesítést új szakmája köréből megszerezhetné, részére a fizetésemelés és korpótlék-többlet folyóvá tétessék, eltérőleg a tanügyi bizottság javaslatától, érdemeire való tekintetből kivételesen teljesített.

Végül a dévaványai templomépítési és kölcsön ügy tárgyalatott, a melyre nézve a heves-nagykunsági egyházmegye határozata helybenhagyatott, minthogy a kérdés megoldására más mód nincs s az egyháztanács különben is mindent megtett időnként arra, hogy az egyház érdekeit biztosítsa. De ezt kívánja az egyház bel nyugalmának helyreállítása is.

Nem hagyhatunk említés nélkül tudósításunkban egy szép jelenetet, a melyet a közgyűlés elismerésének újabb gyöngéd megnyilatkozása idézett elő régi hűséges szolgálója iránt. Egy indítvány járt a közgyűlés tagjai közt kézzől-kézre aláírás végett; alá is írta azt mindenki mihamar, egyedül egy embernek nem mutatták meg, a kinek sejtelve sem volt arról, hogy körülte mi történik. Egyszer aztán megszakad a programmszerű tárgyalás s az elnök olvassa, hogy alólirottak indítványozzuk, miszerint egyházkerületünknek hosszú időn keresztül hűséges szolgálója, *Tóth Sámuel* volt főjegyző kiváló érdemeire való tekintetből *az egyházkerület tiszteletbeli főjegyzőjévé* választassék. Erre lelkes éljenzés támad s az indítvány egyértelműleg elfogadottnak jelentetik ki. Az érdemes férfi meglepetve hallotta nevének említését s végül mélyen meghatva mondott pár szóval köszönetet.

A *törvényszéki ügyek* közül megemlítiük a következőket:

1. Zoványi Jenő t.-földvári lelkész fegyelmi ügyében az első bíróság ítélete részben megváltoztatott, a mennyiben némely vád alól — a bizonyítékok elégtelensége miatt — történt felmentetése töröltetett. Egyebekben a 800 ft pénzbüntetés fentartott.

2. Király Gyula mikolai lelkész fegyelmi ügyében az első bíróság ítélete — 100 ft pénzbüntetés — helybenhagyatott.

3. Csonka József f. bányai kántortanító feddésre ítéltetett.

4. Szentesi gondnok Varga Bénéámin, a költségekben történt egyetemleges marasztalás ellen beadott felebezése elutasított.

5. Józsefházai lelkész Barkász B. és a gondnokok: Tóth Sándor és Tóth György hivatalvesztésre ítéltettek.

6. Közigazgatási bíróság által:

a) Körös-ladányi lelkészválasztás megerősített.

b) A csekei egyház kérelme elintézés végett a szatmári egyházmegye közgyűléséhez útasított.

c) Az újfajertói, szernyei, karczagi, majtisi és gebei részint adó, részint fizetésekből felmerült nézeteltérések tárgyában, az első bíróság ítélete helybenhagyatott.

d) Lendvai Sándor ujjvárosi volt tanító földhasznosítási ügyében új tárgyalás rendeltetett.

A nagyszámú díjlevél és vagyoni ügyek letárgyalása után a közgyűlés a negyedik napon este az elnökség élítésével befejezést nyert.

Δ

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

57. A nagykereki-i ev. ref. egyház vázlatos története.

A nagykereki-i ev. ref. egyház Biharvármegyében, Nagyváradtól 19 kilométernyire, a délnyugoti irányban Bihar-Püspökin, Kis- és Nagyszántó községeken keresztül menő vármegyei útvonalban fekvő Nagykereki községében van, Nagyszántó, Kismarja, Henczida, Bojt és Bedő községek között.

Történetére vonatkozó okmányok saját levéltárában 1853-ig, a mikor a presbiteri gyűlésekről vezetett jegyzőkönyve kezdődik, nem találhatunk, így története adatait részint más történeti forrásokból, részint a régi anyakönyveiben „pro futura cautela” tett jegyzésekből, részint úrasztali készleteiből és szent edényeiből tudhatjuk meg.

Kétségtelen, hogy sorsa a Nagykereki „váras”-sal, annak várával és váruraival szoros összeköttetésben volt.

A legrégebb történeti adat szerint, 1510-ben Nagykereki az Ártándiak ős vára volt. (Bunyitay Vincze: „Várad püspökség története” II. 218.)

1536-ban Ártándi Pál lakott itt nejével Telegdi Rozinával. (Ozsváth Pál: „Sárrét leírása” 522.)

Az 1-ső darab anyakönyvben olvasható régi bejegyzés szerint: „Nagykereki tiszta magyar lakossága 1552-ben tért át a reformált vallásra”, a mikor várában Ártándi Kelemen lakott. (Bunyitay: „Várad püspökség története” II. 415.)

1604 okt. 15-én váránál Bocskay várnagya, Örvendi Pál megverte Belgiojzo gróf seregeit (Völg. Bethlen Historia VI. 125—134., Horváth: Magyarország Történelme V. 8.) Báthory Gábornak hagyta, de alig volt 6 évig a Báthory-é, mert 1611 júl. 6-án Nagy András hajdukapitány átadta a császáriaknak (Horváth: Magy. Orsz. Tört. V. 109.), majd Bethlen István kezére jutott, a ki leányával Katalinnal, hozományul a „híres nagy vitéz úr” Zólyomi Dávidnak adta. (Cserei Mihály története, 61.)

Hogy Nagykereki régen város volt, bizonyítja az 1605-ből fenmaradt „Kereki város pecsétnyomója”.

Vára 1659-ben is „derekas erősségnek és jeles várnak tartott”. (Czeglédi István Kronikája. Uj Magyar Múzeum 1860. év V. füz. 310.)

1660. Szejdi basa „Kereki várát” városával együtt pusztán hagyta. (Szalárdi Kronikája 502.)

Bizonyos, hogy az egyház a vár urainak védelme s áldozatkészsége folytán virágzó állapotban volt; de az is bizonyos, hogy a vár körül és vidékén vívott csaták miatt sokat szenvedhetett, lakosai többször szétfuthattak és újra települhettek, a mint a határban több helyeken található régi építkezési maradványokból következtetni lehet.

Az 1-ső db. anyakönyvben föl van jegyezve, hogy „1795 jun. 30-án statuáltak a Nagykereki és ártándi Jóságba: Menszáros Dániel, Sándor és Nagyságos Csanády Sámuelné Uraságok.” Ezen időtől fogva a Csanádyak és Menszárosok birtokában volt 1878. év tavaszáig, a mikor Csanády Sándor birtoka a várral együtt, bírói végrehajtás útján eladatott Lakatos János mostan is birtokos róm. kath. vallású úrnak. 1879-ben Csanády Zsófiának, Weér Sándor özvegyének birtoka is eladtván Rudnyánszky Ferencz r. kath. úrnak, attól a birtok nagyrészt 1884-ben a lakosság vette meg. Most Menszáros-ágon földbirtokos urai: Pappszász Károly, Péchy Tamásné, Platthy Miklós, Kosztolányiné, — vétel útján: Rigó Ferencz és Pollák János izr., a kik közül

állandóan egyik sem lakik itt; egyedüli jóttevő, áldozatkész tagja Pappszász Károly, ki nyáron néhány hónapig családjával itt lakik s az egyháznak legnagyobb adófizetője és az egyházmegyének egyik tanácsbírója.

Az egyháznak legrégebb 1-ső darab anyakönyve, melyben a megkeresztelték, összeeskettek és halottak nevei s némely bejegyzések találhatóak, 1741-ben kezdődik, de csak 1744 okt. hóig tart, attól kezdve nincsen bejegyzés 1791 márcz. 21-ig, a mely időtől mai napig 1—6 db. anyakönyveiben szakadatlanul folytattatnak az anyakönyvi bejegyzések.

Az 1-ső db. anyakönyvben következő kegyes adományok vannak bejegyezve:

1790 jul. 20. „Nemes Nógrád vármegyéből való Tekintetes Legéndi Radványi István úr és Kedves Hitvestársa Tekint. Csanády Rozália Ifjú Asszony magok tulajdon kölcségekkel építették a Prédikatori székert és a Pulpitust, úgy a mint vagynak a templomban, fizetvén az asztalos mester embernek 30 Rforintokat.“

1800 okt. 9. Nagyszántón lakó méltóságos generális baro Kosztolányi László úr parancsolt ecclesiának számára 100 égetett teglát, kivanván, hogy ezen jötevénye ide feljegyeztessék.

1800 decz. 10. Nagy Sándor úr adotti az ecclesia részére egy szép rugott borjut. Ugyanakkor Maar István is adott az ecclesia számára egy rugott borjut, mely az árva gyermekek számára által tétetődött orphanalis Tutor Tarjai Mihály gondviselése alá bizatván.

1803 jan. 6. T. Tóth Mihály uram az Ekklesia számára egy rugott borjut adott.

1804 jan. 13. Baranya András uram a templom délfelől levő ajtajára vett a maga tulajdon kölcségén vas zárat, melyet maga azon a napon fel is szegezett.

Ugyancsak az 1-ső db. anyakönyv végén föl vannak jegyezve: 1794-től 1806-ig „a botránkoztató bűnökről közönséges avagy a Parochialis háznál Poenitentiát tartó személyeknek nevei.“ Figyelemre méltó, hogy a bűnbánók leginkább uraságok cselédei, a kik urok akaratára s rendelésére jelentkeztek. Van még 1838 decz. 1-ről egy poeniteáló bejegyezve, valószínűleg a legutolsó bűnbánó.

1837 aug. 6-án tevődött fel az új torony gombja, abba következő írás tétetett:

„Ennek a kőtoronynak, mely a hajdani már elavult fatorony helyett készült, letevődött a fundamentoma 1833. esztendei május hónapban és elvégződött a kőrakása 1836. esztendei junius hava 12-kén. Mikor letevődött a fundamentom, a melybe hasonlóul emlékeztető írás tétetett, volt a kurátor Csordás Mihály, mikor pedig elvégződött Dózsa András, kőműves mester derecskei lakos Oláh István. A fa munkája készitődött váradolaszi lakos Barta József ácsmester által 1837-dik esztendőben 90 = kilenczven forintokért pengőpénzben és ugyanezen év aug. hava 6-kán tevődött fel a Váradolasziban lakó Balog András bádogos mester által 24 pengő forintokért készült gomb, vitorlával és csillaggal együtt. Megelőzte a gomb feltétet d. e. 9 óraker helybeli Pred. T. Takács Dániel úr által Péld. 18: 10. „Erős torony az Urnak neve, ahhoz folyamodik az igaz és bátorságos léssen“ mondott Tanítás ahhoz illő könyörgésekkel és d. u. 3 óraker ugyanezen alkalmatossághoz intézett könyörgés. A Toronyhoz, mely részint a helybeli T. T. Földes uraságok, részint pedig a lakosok kölcségén épitetett, meg kívántató vas munkákat készitette helybeli kovács új magyar Hamza Mihály. — Ezen épület végzésével volt uralkodó királyunk V-dik

Ferdinad. Helybeli földes uraságok: Táblabíró, egyzsersmind helybeli fő- és traktualis Coadjutor Kurátor Tek. Csanády Sándor, Tek. Menszáros Károly urak, néhai Kapitány Tek. Csanády Imre úr özvegye Tek. Dékány Mária, néhai Tek. Weér Dániel úr özvegye Tek. Hodossi Karolina Asszonyságok. Lelkipásztor T. T. Takács Dániel, oskola mester Balog Sándor, leányok tanítója Kis István urak. Ecclesiái előljárók v. Presbyterek: Dózsa András kurátor, ör. Balog János, Lengyei György, ör. Csordás Mihály, ör. Nagy Ferencz, ör. Sipos Mihály, ör. Bere István, ör. Jakab János. Külső előljárók: öreg Balog János főbíró, Lengyel György 2-ik bíró, ny. Tóth Mihály, Pál Mihály, Szilágyi Ferencz, Kollár János, Cserős Mihály, Jakab Mihály, Tóth András, Baranya András, Nagy Sándor, Sipos István. Egyházi: Dózsa Ferencz. Harangozó: ör. Kis János. Feljegyezte Szantai Lajos Helység és Ecola jegyzője aug. 6. 1837. Beírta pedig ezen könyvbe emlékezetnek okáért Takács Dániel Pred.“

Az 1843. évben Gaal Imre időközi lelkész beírta, hogy: a lelkészlak rozszant, gazzal fedett, csaknem lakhatatlan, az udvar és kert kerítésnélküli, a nép elvetemedett, erőszakoskodó, tolvaj, engedetlen, erkölcstelen, mit bizonyít az 1844-ben tett azon bejegyzés, „hogy a lelkészlakba betörték, az egyház ladját 1 fnt 30 krajczár persely pénzzel és a szent edényekkel ellopták, de a szent edények a kert árkában megtaláltattak.“ „1848-ban pedig 12 pulykát loptak el a lelkészről s a templomhoz közel eső pincejéből a borát mind kihordták.“

1852-ben a torony tetejét megemésztette az idő, miben nagyon szerepelt a jegeső, mi 1852 május 12-én a már akkor gyönyörűen díszlett határt annyira elpaskolta, hogy a kalaszait kihányt gabonaneműeket teljesen porrá zúzta, a megismerhetelenségig elseperte, egy cipőnek valót sem hagyott az egész határon.

Az 1853-ban kezdődő presbiteri jegyzőkönyvben az egyház küzdelmes életét feltűntető nevezetesebb határozatok a következők:

1862-ben a torony zsindeley teteje lebontatott és bádoggal fedetett be közöltségen, 967 fittal.

1863-ban aug. 9-én Beöthy Ödönne ő nagysága ajándékából — a jul. 6-án pusztított iszonyu jég által összetört — templom ablakok újból csináltattak.

1864. nov. 20. az állami adóhátrány 200 forintra emelkedvén, — ninthogy az egyháznak vagyona nincsen — a földesurak egyenként felkérettek, hogy birtokuk aránya szerint járuljanak ezen adósság lefizetéséhez. Semmi jó sikere sem lett.

1866 okt. 21. A nagyváradi ev. ref. gymnasium fentartásához öt évig évenként 5—5 forintot ajánlott fel az egyház.

1867 decz. 29. A kötelező tűz elleni biztosítás eszközölhetése végett a földesurak ismét adakozásra kérettek fel. Csanády Sándor ígért is 10 évig évenként 10—10 forintot, de sem ő, sem a többi földbirtokosok semmit sem adtak. Az uraságok cselédei az egyház fentartásához semminemű fizetéssel nem járulván, a lelkészi és kántori szolgálatok teljesítéséért keutős díj fizetésére köteleztettek.

1870. aug. 28. A földesurak, az egyház terheinek már elviselhetlen volta miatt, küldöttségek által kérettek fel, hogy valamivel vagyonuk arányában járuljanak évenként az egyház fentartásához.

1872. febr. 18. Az egyház és felekezeti iskolái fentartásához hozzájárulásra a földesurak ajánlott levélben felszóllítottak, — választ sem nyert az egyház.

Csanády Sándor ismét 20 forintot ajánl, de csak ajánlat marad ismét.

1773 ban „csináltatta saját költségén, kizárólagosan egyesegyedül Sipos Mihály nevű, $\frac{1}{4}$ külső illetőségű, gyermektelen szegény ember a toronyórát, nemcsak az órát pedig, hanem a toronyba vezető hágcsókat és óraházat is. Az óra elindult 1873 ápril 26-án. Maga az óra került 575 frtba, a mellékes szükségesek 25 frtba. És így a toronyórának teljes elkészítése Sipos Mihálynak 600 forintjába került; senki más csak egy szeget sem adott hozzá.“ (Gaal Imre bejegyzése.)

1873 ápr. 20. A lelkési lagnál levő rozszant cselédháznak, kamarának és egy magtárnak, valamint a romláshoz jutott mindkét iskolának újjáépítése ügyében s olcsó kölcsönről gondoskodás végett bizottság nevezetett ki. Az egyházi tartozások behajtásáért gondnok a községi főbíróhoz útasítatik.

1874 jul. 19. Lelkészi és gondnok felhatalmaztattak, hogy a lelkési lak felépítésére a főiskolától 1000 frt 8%-os kölcsönt felvegyenek.

1875 jun. 3. A lelkési lak ledőlt egy részének kiépítésére 1500 frt vétetett fel a főiskola pénztárából, annak a népre leendő kivetéséhez a kulcs megállapított.

1876 febr. 7. Gondnok bejelenti, hogy a lelkési lak kiépítése 1569 frtba került.

1876 márcz. 26. Az iskolai épületeknek, a melyek már részben összeomlottak, részben összeomlással fenyegetők, a lelkési lak építésére beszédett pénzekből kijavítása határozatott. Szept. 3. a községi bíró felhivatott, hogy a toronyóra kezelési költségeit a közköltőbe vetesse ki s az óra jókarban tartásáról kellőleg gondoskodják.

1877 jan. 21. Az iskolák építéséhez az itt nem lakó urak hozzájárulásra felkértek; május 21-én a népgyűlés kimondja az iskolaépítés szükségét s ahhoz mindenkire adóforint után 5%-ot vet ki. Ezen 5% fizetésére a földesurak is lelkész által felkértek.

1878 jan. 11. Az ismétlő iskolák helyéül az iskolák készséggel odaadatnak. Ápr. 7. a járási főszolgabíró rendeletére megvizsgált fiiskola épület tarthatatlannak nyilvánítatik.

1879 márcz. 2. A fiiskola helyett egy új iskolának építése elhatározatott s arra bizottság nevezetett ki. Aug. 17. az iskola építő bizottság felhatalmaztatott, hogy az építők fizetésére — az egyház felelőssége mellett — ott, a hol kap, 1000 forint kölcsönt felvehet. A felépült fiiskola 2800 forintba került.

1883 aug. 26. Más vallásu gyermekek az iskoláztatásért, az iskola javára 2 frtot fizessenek. Aug. 26. az egyház bonyolódott ügyeinek rendezésére bizottság választatik.

1884 ápr. 19. A templomtető czinkezett bádoggal elkészítése kimondatott, Gaal Imre lelkész a templomtető készítéséhez 3800 frt kölcsön felvételére hatalmaztatik. Máj. 15. gondnok 1000 frtnak váltóra felvételével megbizatik. A templomtető és a romláshoz jutott toronytető kijavítása került 5075 forintba.

1884 jun. 2. Néhai Nagy Sándor földmives egy új harangra 600 forintot hagyományozván már régebben, az új harang öntetése kimondatott. A harangra öntött felirat ez legyen: „Családot nem adott a jó Isten nekem, én nagy nevének e harangot szenteltem. Nagy Sándor, földmives.“ Szept. 7. Hogy az elkészült s leérkezett harangot gondnok kiválthassa a vasuttól, 270 forint kölcsön felvételére felhatalmaztatott.

1886 jan. 15. A földesurak a 9875 forintba került

építkezési kiadások pótlására újból felkértek külön levelekben, de segély egyiktől sem érkezett. Febr. 20. A templomépítési és más adósságok fedezésére 5600 frt: személy-, ház- és földbirtok után az egyháztagnokra kivetetik. November 10. A főbíró komolyan utasítja a presbiterium, hogy a hátraékokat hajtassa be.

1887 ápr. 6. A belhivatalnokoknak tett szolgálmányok pénzül váltattak meg s azt az egyházmegye is jóváhagyta. Okt. 22. A fi- és leánytanítói lakokra egy fedél alatt — az egyházmegye rendeletére — istálló készített, hogy „az örök időtől fogva létező rendtelenségnek vége szakadjon, a kint levő tartozások behajtásával főbíró és törvénybíró bizattak meg.“ Az egyházmegye a gondnoki számadás megvizsgálására a helyszínen megjelenendő bizottságot küldött ki.

1888 ápr. 29. Az ápr. 26-iki vihar által a templom fedeléből felszakított rész megcsináltatott 200 frt költséggel. Szept. 9. Ákos András volt gondnokot az egyházmegye az egyházzal szemben 477 frt 38 krajczárnak visszafizetésére ítélte.

1889 szept. 22. Az egyház zavaros anyagi ügyeinek megszüntetésére az egyházmegye a kellő intézkedések megtétele s költségelirányzat készítése végett, az esperest a helyszínére menendő küldöttség kinevezésével bizta meg.

1890 febr. 23. Gaal Imre lelkész 76 éves korában, 46 évi lelkészkedése után meghalt. Ugyanazon év okt. 24-én Szabó Károly lelkész állomását elfoglalta.

Az eddig közlött presbiteri határozatokból és adatokból az egyház helyzetére gondoló bizony nehéz és szomorú helyzetben levőnek gondolhatja a nagykereki-i egyházat. Valóban rendkívüli nehéz viszonyok közzé is jutott, ha bár a közlött határozatokon kívül még igen sok, mondhatni havonkénti gyűlésekben is tett kísérleteket az egyháztanács a türethetlenné vált bajokból kiszabadulhatására, mégis anyagi zavarai csaknem a feloszláshoz juttatták. Adós volt minden irányban, reá nehezedett 2800 forint templomépítési — 500 forint régi paplak építési adósság, 200 forinton felüli közalapjárulék hátrány, 162 forint tanítói nyugdíj, 135 forint állami adó az előző évekről, a folyó évi adózás mellett! Az egyházi épületek a becsorgásig elhanyagoltattak s a belhivatalnokok saját pénzükön maguk tisztogattattak s tették lakhatóvá hajlékaikat, mert az egyház gondnokának az egyháztagnok nem fizettek, így ő sem tehetette kötelességeit. A rendes egyházi adókból s tandíjakból is több volt kint ezer forintnál!

És mi volt az oka, hogy egy 1400 lelket számláló egyház, ily nehéz helyzetbe jutott? A rossz adózási rendszer, a mennyiben már a kivetési kulcs is hibás volt (az évenként változó személy, ház és földbirtokra hat évre vettetett ki az adó) de még inkább a sok pénzkezelő, a ki még a jobbak is, csak az általuk bevett pénzzel s rendszeren évek mulva számoltak, a hátrányokat növekedni s megsemmisülni engedték, főként pedig a presbiterium erélytelensége, a mit folytonossá tett a lelkész és presbiteriek közötti örökös viszály, bizalmatlanság és türelem hiánya.

Az 1891-dik évvel új szerencsés fordulat állott be az egyház életében. Május 18. a vagyontalan cselédek — a kik a múlt években épen úgy rovattak meg egyházi adóval, mint az önálló egyháztagnok — csak fél bér fizetésére köteleztettek.

1892 ápr. 10. A leányiskola 222 □ öl udvara elcseréltetett a 375 □ öl régi jegyzői lakkal. Május 7. Egy ujonnan építendő leányiskola építésére 450 forint

vettetett ki öt éven át évi adóul. A nagyvárad leánynevelő-intézetre, valamint a debreczeni egyetemre is tíz év alatt lefizetendő 100—100 forint ajánlatott. Aug. 16. A belhivatalnokoknak fizetendő párbér, termény pénzül fizetése az aug. utolsó hetében hirlapilag közzeendő árak szerint, kimondatott, a ki a terményadó árát okt. 15-ig be nem fizeti, az mind a búza, mind a zab árát 20—20 krral pótolja meg.

1891 és 1892-ben a templomépítési összes adósság kifizetett (2770 frt).

1894 jan. 28. A tanítói ötödéves korpótlék megadására államsegélyt kér. Május 3. Az előző évi gondnoki számadás után — pedig mindennemű adót és kivetett építési költséget maga a gondnok kezelt — semminemű hátrány kint nem maradt.

1895-ben új leányiskola épített pléh fedéllel, a kor kívánalmainak megfelelő tágas két padolt szoba, bötölt konyha, kamara s pinczével a tanító használatára s egy tágas tanteremmel: 3087 forint költséggel. Ugyanazon évben a fiiskola rozzant zsindeley teteje helyett pléh készített: 525 forintért, a torony bádóg teteje megfestetett 130 forintért.

1896-ban a régi paplak építési adósság is egészen kifizetett (500 frt).

Az egyház kötelezettségét minden irányban teljesíti, az évenként kivetett egyházi adó pontosan beszédek, már évek óta egyházi adóhátrány nincsen.

Szabó Károly,
ev. ref. lelkész-esperes.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Részint már korábban, részint a közelebbi napokban a következő munkák küldettek be szerkesztőségünkhez:

1. **Codex Diplomaticus Comitum Károlyi de Nagy-Károly.** A Nagy-Károlyi Gróf Károlyi-család oklevéltára. A család megbízásából kiadja gróf Károlyi Tibor. Sajtó alá rendezi *Géresi Kálmán*. Ötödik kötet. — E kötet II. Rákóczi Ferencz korabeli okleveleket és levelezéseket tartalmazza 1703—1707-ig. Ilyen kurucz levél van 380 a Károlyi-levéltárban, melyek közül eddig csak 58 látott világot Thaly által az Archivum Rakocianumban. Az okleveleken kívül van e kötetben néhány nagyobb közlemény is, melyek közül nagyérdekűek a Károlyi Sándor „Csekély elmékedése“ az ország politikai és hadi kérdéseiről s a Károlyi „Mustra-könyve“, melyben a Károlyi főparancsnoksága alatt lévő 1706-iki ezredeknek, továbbá a Hajduságnak s 12 vármegye nemesi hadainak személynként való hivatalos összeírása foglaltatik. A következő hatodik befejező kötet az 1708—1711-ig terjedő levelezéseket fogja tartalmazni. A nagyterjedelmű kötetek valóságos kincsesházai azon korszak történeti adatainak, s épen ezért méltó elismerés illeti meg úgy az áldozatkész és hazafias grófi családot, mint a tudós szerkesztőt.

2. **Az evangéliom szerint reformált magyarországi keresztyén egyház Alkotmányjogi szervezete és törvényei** — és *Egyház-szertartástan* stb. Mindkét kis füzetet *Csiky Lajos* debreczeni ref. theol. tanár írta a tiszántúli egyházkerület megbízásából főgymnasiumi, tanítóképzői és felső leányiskolai tanulók használatára. Ára 20—20 kr. Nagyon helyesen cselekedett az egyházkerület, mikor gondoskodni kívánt arról, hogy középiskolai tanulók ifjaink egyházunk szervezetével, törvényeivel

és szertartásaival ily rövid kézi könyvek útján megismerkedhessenek. A szerző sikerrel oldotta meg azt a nehéz feladatot, hogy azt a különben elég széleskörű ismeretanyagot 30—34 lapos füzetekébe összefoglalva, kellőleg megvilágítsa. S ha — a mint azt felhozták — előadása talán itt-ott nehezkesebb, mint ily kézi könyvben kívánatos lenne, ezen is könnyű lesz segíteni egy következő új kiadásnál. Szükséges, hogy érdekelt iskoláink felhasználják e füzeteket azon cél elérésére, a mely az egyházkerület ezek kiadásánál vezette.

3. **A nagy-kikindai evang. ref. missiói egyház története.** Tíz évi fennállásának emlékére írta *Fekete Gyula* lelkész. Ára 1 korona. A jövedelem egy jótékony alapítványra fog letétni. A buzgó lelképásztor e füzetben részletesen leírja az egyház keletkezését, s végül a saját és két tanító életrajzi adatait közli. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

4. **A jog- és állambölcselet kézikönyve.** Írta dr. *Öreg János* a debreczeni ev. ref. jogakadémián a jogbölcselet tanára. Debreczen. Főiskolánk tudós tanára, az ismert nevű író nagyon hasznos szolgálatot tett nemcsak a tudománynak, hanem a tanügynek is az által, hogy épen oly szakma köréből szolgáltatott alkalmas kézikönyvet, a mely elvont filozófiai tanulmányokra kevés hajlamot tanusító ifjuságunkra nézve köztapasztalat szerint a legkevésbé hozzáférhető volt eddig. Erre a célra teljesen alkalmatlanok voltak a forgalomban lévő jogbölcseleti tankönyvek nehézkes és homályos előadási modoruk és rendszerüknél fogva. Dr. Öreg János ismert világos és könnyen érthető tárgyalási módja remélhetőleg e tudományzakot is kedveltebbé, népszerűbbé fogja tenni s tanulmányozását gyümölcsözőbbé. Bővebb ismertetésére esetleg még alkalmat veszünk. Ára 3 frt.

5. **Élet és Munka** vagy munkás, művelt és tudós férfiak jellemrajza. Írta *Smiles Sámuel*, az „Önsegély“, „Jellem“, „Kötelesség“ stb. szerzője. Fordította Dáni Ede. Budapest. Lévai Mór kiadványa. A jeles szerző neve ismeretes már hazánkban is többrendbeli kitűnő munkája után. E műve egyik legbecsesebb olvasmány, a mely a mindig nehezebbé változó életviszonyok között szükséges jellemképzésnek hathatós eszközüül szolgálhat, a kishitűekbe, a csüggedőkbe bizalmat és bátorságot önt, a tulzókat mérsékli. A legmelegebben ajánljuk. Ára kötve 3 frt., kötetlen 2 frt 40 kr.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A debreczeni Nagytemplomnak** a restaurálás után való megnyitása a múlt vasárnapról a most következő vasárnapra maradt, mivel a munkálatok még teljesen befejezve nem voltak.

— **Megérdemelt kitüntetésről** adunk hirt, midőn e helyen is felemlítjük, hogy egyházi közéletünknek egyik kiváló és buzgóságánál, egyházas tevékenységénél fogva nagy érdemeket szerzet világi férfiak, dr. *Hajnal István* a közelebbi múlt napokban Ő felsége által a Ferencz József renddel adományoztatott meg! *Őszintén* kívánjuk, hogy közhasznú tevékenységét egyházunk

jávéra is még nagyon sokáig s közelismerés mellett folytathassa!

— **Joó István**, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület buzgó középiskolai felügyelője, hat hétre terjedő külföldi tanulmányútjáról f. hó 7-ikén érkezett haza, meglátogatván Észak-Németországban főleg Berlin és Halle városok és Svájc középiskoláit s tanulmányozva általában a külföldi középiskolai ügyet. Gazdag tapasztalatait bizonyára sikerrel fogja értékesíteni fontos munkakörében ev. ref. középiskoláink javára

— **Bosznay István**, debreczeni főgymnasiumunk rajztanára, művészi hivatottságának újabb kétségtelen jeleit szolgáltatva azon négy tájkép megfestésével, melyeket az idei őszi képzőművészeti kiállításra felküldött. A két kisebb képhez tárgyat Cirquenizzából, a magyarhorvát tengerpart vidékéről vett, a hol a nyáron időzött; a két nagyobb pedig Somogyból, kedvelt szülőföldjéről és Debreczenből felvett részleteket ábrázol. Az utóbbi a Nagyerdőnek egy hangulatteljes részletét mutatja, a mint a felkelő nap sugaraival az erdő fáit megeleveníti. A szépen kidolgozott képeket, azok elküldése előtt, sokan gyönyörködve szemlélték a művész-tanár műtermében.

— **A Csokonai-Kör**, Debreczen városának ezen tevékeny kulturális és irodalmi egyesülete ügybuzgó és érdemes elnökének, *Szell Farkas* kir. tábl. tanácselnöknek vezetése alatt f. november 17-én nyitja meg ünnepélyes ülésével szokásos felolvasó estélyeinek sorozatát, a következő gazdag és érdekes programmal: 1. Zenei nyitány, előadja: Rácz Károly zenekara. 2. A tihanyi echóhoz, Csokonaitól; előadja a városi dalegylet. 3. Megnyitó beszéd, tartja *Szell Farkas* elnök. 4. *Csokonai vallásossága*, írta és felolvassa *Dicsőfi József*. 5. Újabb költemények, írta és előadja *Benedek János*. 6. *Beriot: Andante et rondo russe*, hegedün előadja ifj. Szilágyi Imre, czimbalmon kíséri Nagy Dezső. 7. A Csikóbőrös kulacsához, Csokonaitól, előadja a főiskolai énekkar.

— **A katolikus autonomia** ügyében összehívott kongresszus tehát csakugyan eljutott a megalakulás stádiumáig. Az első ülésen, november 11-én, a főrendiház üléstermében, mondotta el *Vasváry* Kolos bíboros hercegprímás figyelemre méltó beszédjét, a melyből csakugyan eléggé érthetően meg lehet tudni azt, a mit különben eddig is tudtunk, hogy minő autonómia jár az esze a magas klerusnak. Röviden ezt a következőleg jellemezhetjük: a katolikus egyház szervezete megváltozhatatlan; a szervezet értelmében az *egyházi hatalom egész telje*, tehát a *potestas ordinis et jurisdictionis* az egyházi rendre ruházott, ezen hatalmáról az egyházi rendnek lemondania vagy azt másokkal megosztania nem szabad. Azt kívánni tehát, hogy mint más felekezetnél vagy kisebb mértékben is a jelzett egyházi hatalmak gyakorlásában a világi elem részt vehessen, nemcsak félreismerése lenne az egyház isteni eredetű alkotmányának, hanem annak teljes felforgatása, megsemmisítése. Ezt mondja a prímás. Mire jogosítaná tehát az autonomia a világi elemet? Arra csupán, hogy a *klerus jogainak épségben hagyása* mellett az egyház vagyoni és iskolai ügyeit rendezze, gondozza s hogy azon támogatás, melyet a *kath. vallás azelőtt az állam részéről élvezett, a katolikusok tömegében bírja ezentúl erős gyökerét*. Más oldalról pedig arra való lenne az

autonomia, hogy az Ő felségét megillető legfőbb-kegyuri és felügyeleti jog gyakorlása olyan módon szabályoztassék, hogy az legnagyobb részben az autonomia titulusa alatt a magas klerus kezébe menjen veszendőbe s az alkotmányos államkormány befolyása alól teljesen elvonassék. Egyszóval szabadkéz a papságnak felfelé úgy, mint lefelé. Autonomia, a mely a világi elemre csak terheket hárít számba vehető jogok nélkül s a mely az állami főhatalomtól független, csupán Rómának alárendelve. Hogy ilyen autonomia a kath. papságon s néhány uradalmi ispánon és fiskálison kívül senkinek sem kell e hazában, azt mindenki tudja. Épen azért az egész autonamikus mozgalom a látványosságnál egyéb jelentőséggel alig bír. Egészen nyugodtan várhatjuk be tehát a végét.

— **Lelkészcseréltások**. A tépei ev. ref. egyház lelkészévé, a Bakonszegre megválasztott *Szele György* kitünő lelkész utódjává, *Zih Sándor* b.ujfalui segédlelkész választott meg. Utólagosan megemlítjük, hogy *Tóth József* n.-váradai segédlelkész, az Ébresztő cz. ref. néplap szerkesztője, a körösladányi egyház lelkészévé megválasztott s megválasztása az egyházkerületi bíróság által megerősítettén, a jeles ifju lelkész újabb és hivatásszerű tért nyert képességének s buzgóságának érvényesítésére.

— **A széniori beiktatás** debreczeni főiskolánkban mult hó 20-án történt meg, a midőn az akadémiái tanárkar több tagja s az akad. ifjuság egy részének jelenlétében *Soltész Elemér* végzett theologus, szénior tartotta meg székfoglaló értekezését, melynek tárgyát Krisztus feltámadása, a történelmi tan s az ezzei szemben álló hypothesisek képezték. A derék ifju ember rokonszenves és értelmes előadása a legkedvezőbb benyomást tette a hallgalóságra. Az eskü letétele után *Sass Béla* akad. igazgató mondott meleg hangu buzdító beszédet, a széniorhoz és az ifjusághoz intézve.

— **A Tóth Sámuel** alapra folytatólag adakoztak: Kun Bertalan püspök 5 frt, Meczner B. 5 frt, Sátor D. 1 frt, Bélteki Gy. 1 frt, ifj. Szegedi Antal Darnó 50 kr., a rápolti egyház és lelkész 1 frt, a szováti egyház és belhivatalnokok 6 frt, a csegei egyház 2 frt, Szász Domokos püspök 10 frt, a löki egyház és egyesek 9 frt, Vitéz Ignác 40 kr., Láposy I. 1 frt, a dorogi egyház és lelkész 1 frt 50 kr., a sápi egyház és belhivatalnokok 1 frt 50 kr., Görömbeier esperes küldeménye 19 frt 42 kr., M.-Szigetről Szikszay lelkész perselypénz 11 frt 50 kr., a debreczeni lelkészek 36 frt, a beregi egyházmegyéből Sütő esperes 24 frt 40 kr., a demecseri egyház 50 kr., a h.-m.-vásárhelyi egyház és lelkészek 35 frt, az érmelléki egyházmegyéből Nagy I. esperes 60 frt 30 kr. Az eddig begyűlt összeg 1170 frt 09 kr.

— **Az erdődi ev. ref. fiókegyház** esdő kérelme a hazai prot. egyházakhoz, és a nemesszívü emberbarátokhoz. Felesleges bővebben fejtegetni, mi volt a hazai prot. egyház életében Erdőd, azt mindenki, a ki a prot. egyház történetét átolvasta, jól ismerheti. Ezt pusztulásnak és végmegsemmisülésnek engedni nem lehet, elengedhetlen kötelessége az utókornak annak dicső emlékét fenntartani és nemzedékről nemzedékre növelni, gyarapítani, hogy ez a hely századokról-századokra hirdesse a dicső mult magasztos emlékeit. Több mint 20 év óta küzd az egész itteni kevés prot. elem,

hogy a magyar nemzeti szellem és a prot. hitélet fenntartására, emelésére elsősorban egy templomot, másodsorban pedig egy iskolát létesítsen. E cél elérésére felhasznált minden alkalmat, bál multságokat rendezett, a prot. segélyalapokhoz, hatóságokhoz, testületekhez s egyes jóltevőkhöz folyamodott, esdve kért anyagi támogatást, azonban fájdalom, a források nagyon sok helyen kiapadtak, nem gyűlt be annyi segély, hogy abból templomát is teljes felszereléssel felépíthette volna. A templomhelyiség ugyan fáradságos küzdelemmel fel van építve, azonban annak belső felszerelése hiányzik s egy pár mellékhelyiség nélkülözhetlen felépítéséhez és a felszereléshez még mintegy 600 frt szükségeltetik.

Bár nagyon ohajtáná a kisdud egyház az anyagi segélyezések ujalagos kérelmezését mellőzni, de ezt, tekintettel arra, hogy a felépített templomhelyiségét befejezetlenül nem hagyhatja, nem „mellőzheti”. A szent ügy érdekében felkérem ennél fogva a hazai prot. egyházakat, hatóságokat, testületeket és a nemesszívű jóltevő emberbarátokat, hogy a teljes befejezéshez szükséges összeget tehetségükhöz képest alólírott főgondnok kezeihez Erdődre — Szatmármegye — mielőbb elküldeni és ezzel a dicső mult emlékét megújítani kegyeskedjenek. Erdőd, 1897. évi október 20-ik napján. *Virágh Mihály*, mint az erdői ev. ref. egyház főgondnoka.

— **Előfizetési felhívás!** Idestova hatvan éve már, hogy *Nagy Imre* „Árpád” című balladáját a Kisfaludy Társaság megkoszorúzta. A megkoszorúzás dicsőségét ő maga — mint tudjuk — már nem érhetette meg, mert mire ennek híre Debreczenbe eljutott, mire az ország figyelme ráfordult volna, az ifjú költő akkor már hetedik napja korai sírjában pihent. . . . A Kisfaludy Társaságnak azon ülésében, melyben halálának híret tudomásul vették „Szem nem maradt szárazon.” Báró Jósika Miklós mély megilletődéssel írja róla Péczely Józsefhez: „Ő dísz fogott volna lenni költészetünknek s ez kettőzi a szomorú érzést, melylyel őt közülünk kiragadva tudjuk.” Azóta egész az utóbbi pár évig, midőn neve ismét sürűbben szóba került, Nagy Imrét meglehetősen elfeledték, ámbár egyik-másik verse soha sem szűnt meg közszájon forogni. Így az

„Indúl nagy utára az árva diák
Feszítik agyát karakán ideák,
Jó bor, mibe búja temetve leend,
Szép lány, kit amúgy magyarán ölelend.”

a mely ma is országszerte kedvelt nótája a diákságnak. Hattyudal-ának (Meddig ülsz még földi kin homálya. Meddig még elhervadt arczimon), az Árpád-nak mindég akadt s akad ma is szavalója. Maga a Kisfaludy Társaság is 1896. május 27-ki millenáris diszgyülésén a honalapítás dicsőségét egyebek közt az ő, Várady Antal által előadott Árpádjával ünnepelte meg. Költészeti kézikönyveink, anthologia-féléink az olyan romantikus költemény alakokra, mint a rondeau, triolett, madrigal és ritornel, többnyire tőle szoktak példákat idézni. Kétségtelen, hogy nem tartozik nagyobb költőink sorába, költeményeinek túlnyomó része, a ki nem forrott tehetség benyomását kelti, de még ezekben is majdnem minden találunk maradandó becsű elemeket, irodalomtörténeti szempontból pedig valamennyi érdekes. „Ő költő volt — mondja róla a Kisf. Társ. Évlapjában 1841. megjelent Emlékezet — s dalai olvasása még sok keblet melegíthet.” Senki az ő költői egyéniségét találóbban nem jellemezte, mint Arany János, a ki ezt mondja róla: „A Vörösmarty-aera tündöklő nyelvezetén lelkesült fiatalság legfeltűnőbb képviselője ő.” „Örök ifjú színezet

ömlik el költeményein s a kifejezésnek ama fellengős módja, mely inkább akarja nyelvében meghaladni, mint föl nem érni a gondolatot, inkább akar feszes, mint bágyadt lenni; mely érezteti velünk, hogy midőn költ, mindig komolyan veszi a dolgot és korántsem játszik.” (Hátra hagyott prózai dolgozatok 145. l.). Eszme-világánál nyelvezeténél fogva mindenesetre oly hű kifejezője korának és környezetének, hogy nélkülül magunknak a 30—40-es évek ifjú költői társadalmáról csak hiányos képet alkothatunk. Fentebbi okok és szempontok elég nyomósak voltak előttem arra nézve, hogy költeményeit az örökösök beleegyezésével egy újabb és teljesebb kiadásban bocsássam közre, annnyival is inkább, mert az első, a költő bátyja Nagy János által 1846 ban létesített kiadás ma már a könyvészeti ritkaságok közé tartozik. A kötetet *Szeremley Barna* főgymn. tanár úr volt szíves életrajzzal és jegyzetekkel ellátni, s ugyan-csak ő gyűjtötte össze a még kiadatlan vagy szétszórt állapotban levő költeményeket is. Végül pedig irodalmi viszonyaink között nem lesz talán egészen felesleges megjegyeznem, hogy vidéki könyvkiadó létemre azért vállalkoztam épen én a kiadásra, mert Nagy Imre Kisujszálláson született, élete nagyobb részét is itt töltötte el s így iránta engem egyebek közt a patriotának kegyelme is lelkesít. Midőn az elmondottak alapján nagybecsű megrendelését tisztelettel kérem, bátor vagyok megjegyezni, hogy a könyvet 1 frt 20 krétt bérmentve szállítom s mélyen tisztelt megrendelőim közül azoknak, kik 10 előfizetőt gyűjtenek, tiszteletpéldánnyal szolgálók. Maradtam kitűnő tisztelettel Kisujszállás, 1897. okt. 10. *Szekeres József*. (A könyv már meg is jelent. Szerkesztő.)

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

Szerkesztői üzenetek.

P. Z. urnak megnyugtatót az azt válaszoljuk, hogy az általa beküldött egyháztörténeti dolgozat a lehető legnagyobb biztonságban van s mihelyt a sor rá következik (a 68. sz. a. van) a beküldés időrendje szerint, azonnal közölni fogjuk. Csak egy kis türelmet kérünk, mert az utóbbi időben aktuális érdekű közlemények miatt többször meg kellett szakítanunk az „Adatok” közlését. — Egy másik *nehéztel* olvasónknak pedig legyen szabad figyelmébe ajánlanunk, hogy minden személyi vagy egyéb közérdekű hirt szívesen közlünk; de minthogy a legnagyobb megerőltetésünk mellett sem voltunk képesek még eddig a mindentudóság stadiumáig felemelkedni, legyenek szívesek tudatni velünk, a minek közlését szükségesnek látják, mert különben még annál fontosabb dolgot is elfeledünk közölni, mint az, hogy valakit felkészítő megválasztottak. A kérdéses munkáról tudomásom nincs, szerkesztőtársam pedig nagymérvű elfoglaltsága miatt már hónapok óta épen semmi szolgálatot nem tehet a lapnak.

TARTALOM-JEGYZÉK: Parallel főgymnasium a debreczeni kollegiumban. B. L. — A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye a lelkes-, esperes- és püspökavatás és beiktatás kérdésében. — A tiszántuli ev. ref. egyházkerület közgyűlése. — Adatok a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 57. A nagykeréki ev. ref. egyház vázlatos története. Szabó Károly. — Irodalom. — Külön-félék. — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Szerkesztő-társ: FERENCZY GYULA.